

MAT

MILLA

HIL

OLLIKAINEN

DA

WSOY

MAT
MILLA
HIL
OLLIKAINEN
DA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

1. painos

© Milla Ollikainen ja WSOY 2025

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-951-0-49831-6

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@wsoy.fi

TULIPALO

HVITTRÄSK

17. HEINÄKUUTA 1922

PIHALLA LOJA näki ensimmäiseksi mustan pilven, joka kohosi pohjoispäädyn tornista aamuyön vaalenevalle taivaalle.

Hän oli langeta polvilleen.

Tuli loimotti yläkerran ikkunoiden takana. Savua tuprusi rakennuksesta sieltä täältä, räystäiden alta, huonosti tilkityistä aukoista.

Armoton tuli söi heidän kotiaan. Yhtä Suomen kauneimmista rakennuksista – niin oli moni sanonut.

Eliel oli jäänyt sisälle soittamaan kylään. Puhelin oli saatu Hvitträskiin vasta hiljattain, kuten sähkökin. Pohjoispäädyn yläkertaan sähkö oli juuri asennettu. Siitäkö tämä johtui, Loja ajatteli ja veti lapsiaan lähemmäksi. Ehkä asennustöissä oli tehty jokin virhe. Vai olivatko pohjoispäädyssä vuokralaisina asuvat Hjeltit käyttäneet sähköä jotenkin väärin?

Hjeltejä ei näkynyt missään. Heillä oli kaksi pientä tytärtä. Kahu kuristi Lojan kurkkua.

»Missä Hjeltit ovat?» hän kysyi Sandholmilta ja huomasi huohottavansa.

»Tulivat meille», Sandholm sanoi. »Pelkät yöpaidat päällään.»

Puutarhuri Sandholm ja hänen vaimonsa asuivat pikkuhuvilan toisessa päässä, lähimpänä pohjoispäätä. Loja ja Eliel olivat heränneet puutarhurin huutoon ja syöksyneet pimeässä hakemaan lapsiaan yläkerroksista.

»Tarkista, että kaikki päärakennuksessa ovat varmasti heränneet, ja kerää väki pihalle», Loja käski.

Hän otti Eeroa tiukasti kädestä kiinni ja käski Pipsanin seurata perässä. He kiiruhtivat kaivon ohi, pikkuhuvilan pohjakerroksessa hevoset mylvivät ja potkivat pilttuiden seinä. Joku ryntäsi ulos talon toisesta päästä ja kirosi suureen ääneen.

Allan Hjelt tuli vastaan Sandholmien ovella, hänellä oli yllään flanellinen paita ja jonkun toisen housut, jotka roikkuivat lanteilta.

»Mitä tapahtui?» Loja kysyi.

»En tiedä», Allan vastasi. »Makuuhuone oli täynnä savua, kun heräsin.»

»Entä tytöt? Ja Alida?»

»Kunnossa mutta peloissaan», Allan sanoi. »Menen katsomaan, voiko jotakin pelastaa.»

»Älä mene palavaan taloon», Loja huusi miehen perään.

Tuskin se estäisi Hjeltiä yrittämästä, sillä perheen kesäkotina oli täynnä taidetta ja arvotavaraa. Elielin yhteistyö-

kumppani oli rikastunut sodan aikana pörssissä, ja kun Mathilda oli Hermanin kuoleman jälkeen myynyt pohjoispäädyn Elielille, Hjelt oli ollut asuntoon sopiva vuokralainen – arkkitehtuuria arvostava ja riittävän varakas.

Loja piti koko perheestä, rouva Hjeltistä ja tytöistä. Oli ollut ihanaa saada Hvitträskiin uutta elämää täyttämään sitä hiljaisuutta, jonka veljen kuolema oli jättänyt.

Eero yritti tempoilla kättään irti. Hän olisi varmasti halunnut mennä katsomaan tulipaloa, mutta Loja veti pojan ovesta sisään ja oli törmätä eteisessä Aina Sandholmiin.

»Voiko Eero jäädä tänne?»

»Äiti, en halua», Eero sanoi.

»Totta kai», Aina sanoi, ja Loja seurasi häntä keittiöön vastaan hangoitteleva Eero käsipuolellaan.

Alida ja tyttäret istuivat yöpaidoissaan pöydän ääressä. Nuorempi tytär puristi sylissään nukkea kuin ainokaista aarretaan, joka se juuri nyt luultavasti olikin. Kolmetoistavuotias isosisko yritti näyttää urhealta.

»Luojan kiitos, että heräsitte ajoissa ja olette kunnossa», Loja sanoi.

Alida Hjelt ei näyttänyt kuulevan vaan tuijotti eteensä. Hän oli ilmeisessä shokissa.

Loja sanoi Eerolle, että hänen olisi jäätävä tänne tyttöjen kanssa. Ulos ei saisi tulla missään tapauksessa ilman lupaa, sillä siellä voisi olla vaarallista. Tyttöjen nähden Eero yritti olla itkemättä eikä enää kehdannut kiukutella.

»Pitäisikö minunkin jäädä?» Aina kysyi.

Loja nyökkäsi. Ulkona tarvittaisiin kaikki mahdolliset

käsi-parit, mutta oli parempi, että Aina pitäisi lapset turvallisesti sisällä ja huolehtisi Alidasta.

»Tule sinä mukaan», Loja sanoi Pipsanille.

Seitsentoistavuotias jaksaisi jo hyvin kantaa vettä, eikä Lojan tarvinnut pelätä, että vastuuntuntoinen tytär tekisi jotain ajattelematonta.

Ulos päästyään Loja kiersi puolijuoksua kaivolle Pipsan kannoillaan. Sandholm veivasi täysinäistä saavia ylös, muut tummat hahmot hänen ympärillään olivat jähmetyneet tuijottamaan tulipaloa. Allan Hjelt seisoj pohjoispäädyn pääoven luona ja näytti luopuneen ajatuksesta, että yrittäisi sisään. Renki sentään kiikutti kaivolle kahta palosammutinta, joita oli tähän asti käytetty vain lasten leikeissä.

»Valjasta hevonen», Loja huusi rengille. »Tässä ei pelkkä kaivovesi auta. Ota Pipsan mukaan ja aja vaunut rantaan, keräätte saunalta kaikki mahdolliset astiat ja täytätte ne.»

Sammutusvettä oli saatava järvestä heti, mutta paikalla ei ollut vielä tarpeeksi ihmisiä, jotta rannasta asti voisi muodostaa ketjun.

Renki totteli ja kiiruhti avaamaan tallin ovet. Loja nosti rengin tuomat sammuttimet vesisaavin viereen, ja Sandholm täytti niistä toisen vedellä. Kaksi arkkitehti-toimiston nuorta harjoittelijaa, jotka olivat majoittuneet yläkertaan piirtäjien huoneeseen, seisoivat kuin lumoutuneina katselemassa paloa, joka oli puisella katolla ylty-mässä liekkimereksi. Loja retuutti täyden sammuttimen heidän luokseen.

»Ottakaa te tämä. Suunnatkaa suihku ateljeeta lähimpänä oleviin palopesäkkeisiin.»

Renki oli saanut hevosien vaunujen eteen, Pipsan nousi kyytiin ja näytti pelokkaalta.

»Täytätte kaikki saavit ja astiat», Loja sanoi tyttäreilleen mahdollisimman rauhallisesti. »Jää sinä rantaan täyttämään niitä, jos kaikki eivät mahdu kyytiin.»

Taloudenhoitaja ehti juokсутtaa vaunuihin keittiöstä hakemansa ämpärit ennen kuin renki lähti ohjaamaan vaunuja rinnettä alas.

Eliel juoksi ulos ateljeen ovesta kainalossaan muhkea piirustusrulla. Chicagon pilvenpiirtäjä, Loja arvasi. Tietysti Eliel ajatteli tulipalon hetkellä ensimmäisenä keskeneräistä kilpailutyötään. Keskellä pihaa Eliel pysähtyi, katseli ympärilleen ja juoksi sitten tallin avonaisesta ovesta sisään.

Toivottavasti hevoset eivät syö hänen pilvenpiirtäjänsä, Loja ajatteli. Häntä alkoi hysteerisesti naurattaa, ja hän kauhaisi saavista kasvoilleen kylmää vettä.

»Onhan ovi ateljeesta pohjoispäättyyn kiinni?» Loja huusi, kun Eliel palasi tallista ilman piirustuksiaan.

Mies tuli kaivolle ja tarttui Lojaa lujasti olkapäistä.

»Nyt yritetään vain estää tulta leviämästä» Eliel sanoi.
»Mutta olethan varovainen.»

Loja nyökkäsi ja painoi päänsä hetkeksi Elielin rintaa vasten. Hän katsoi miestänsä ja nyökkäsi uudelleen – hän pärjäisi kyllä.

Eliel huusi Allan Hjeltille, että heidän pitäisi mennä siirtämään tavaroita turvaan.

Loja otti kulauksen kauhasta. Kurkku tuntui käheältä, aivan kuin hän olisi polttanut piippua. Tulipalo riehui pahimmin pohjoispäädyn keski- ja yläosassa. Sen hehku tuntui kasvoissa kaivolla asti.

Eliel ja Allan menivät sisälle ateljeehen, he siirtäisivät arvotavaroita ensin kaiketi eteläpäädyn puolelle. Mutta riittäisikö sekään, jos tuli leviäisi ateljeehen ja uhkaisi talon eteläpäätyäkin?

»Hae patjoja, sellaisia huonompia vieraspatjoja», Loja sanoi taloudenhoitajalle. »Ne pitää kastella märiksi ja kantaa ateljeehen.»

Sammutinta tottumattomasti käyttävien nuorukais-ten aikaansaama vesisuihku ylsi hädin tuskin yläkerran tasalle. Loja huusi, että heidän pitäisi mennä auttamaan Lydiaa, ja pyysi sitten Sandholmin mukaansa liekki-meren eteen jätetyn sammuttimen luo.

»Pumppaa sinä», Loja sanoi ja otti ruiskun käteensä.

Hän meni niin lähelle palavan pohjoispäädyn seinää kuin pystyi. Sandholm pumppasi raivoisasti, ja Loja pyyhki vesisuihkulla räystästä edestakaisin. Se tuntui toivottomalta.

Ei silti saanut antaa periksi.

Poskia kuumotti, oli vaikea hengittää. Loja otti askeleen taaksepäin ja käänsi kasvojaan pois kuumuudesta. Lydia juoksi kaivolle perässään nuorukaiset, jotka kantoivat välissään patjapinoa.

Rinteestä kuului hevosen hirnuntaa ja rengin huutoja, karryjä ei ollut helppo ajaa jyrkkää polkua ylös pihaan. Allan juoksi ulos ateljeesta ja siirsi tikkaat ateljeen ja

pohjoispäädyn rajalle, niin lähelle tulipaloa kuin saattoi. Mies alkoi kiivetä ylös, ennen kuin Loja ehti ehdottaa, että katonrajaan nousisivat mieluummin toimiston nuoret miehet. Hän irvisti pelosta, kun Allan yritti kammeta itseään jyrkän kaltevalle katolle kuin voimistelija valtavalla telineellä.

»Älä nouse ylemmäs», Eliel huusi. »Liian vaarallista!»

Allan jäi seisomaan tikkaille. Eliel haki kaivolta toisen sammuttimen ja kantoi sen tikkaiden viereen. Hän kiipesi ruiskun kanssa ylös ja huusi toiselle nuorista arkkitehteistä, että tämä alkaisi pumpata. Allan makasi letkun kanssa puoliksi katolla ja yritti saada ruiskun työnnettyä räystäään alle. Eliel oli kietonut kätensä miehen jalkojen ympärille.

Lydia oli saanut patjat kasteltua. Loja huusi hänet ruiskun varteen ja meni kantamaan vettä valuvia patjoja ateljeehen toisen nuorukaisen kanssa. Astuessaan sisään hän ei hetkeen nähnyt mitään, koska oli tuijottanut niin pitkään liekkeihin. Sisällä oli aavemaista. Äänet kantautuivat ulkoa vaimeina ja tulen kajastus teki tutusta sisustuksesta vieraan. Yksi työpöydistä oli tavaroita siirrettäessä työnnetty paikoiltaan, ja Loja törmäsi siihen kantaessaan patjoja. Reidessä tuntui säkenöivää kipua. Hän ähkäisi, mutta jatkoi viimeiset metrit pohjoispäättyyn vievän oven eteen.

»Kokeile painaa ovea patjalla», hän ehdotti.

Mies näytti pelokkaalta, mutta totteli ja raahasi päällimmäisen patjan oven viereen, hilasi sen pystyyn ja piteli

paikoillaan, ensin varovasti kauempaa, sitten reilusti painaen.

»Ei tunnu kuumalta, ainakaan vielä», mies sanoi.

»Hyvä. Mutta ole varovainen», Loja sanoi. »Et saa loukata itseäsi. Jos tänne alkaa tulla savua, juokse heti ulos. Tulen kohta takaisin. Haen jotain kättä pitempää, millä patjoja voi pitää paikoillaan.»

Ulkona Loja suuntasi kohti tallia, sieltä löytyisi ainakin talikoita. Hän pääsi kaivon ohi, kun ylhäältä korkeuksista kuului rysähdys ja humahdus.

Loja kääntyi ja näki, miten tulipatsas syöksyi ylös pohjoispäädyn tornista.

»Kyyhkyt», hän parahti.

Kaiken kaaoksen ja hävityksen keskellä hän oli kokonaan unohtanut kyyhkysset.

Miten hän oli saattanut unohtaa ne?

Kyyhkyjä oli ollut tornissa neljätoista, isoja ja puhtaanvalkoisia lintuja, ja lakka oli juuri ehtinyt täyttyä poikasista.

Eivät ne osanneet vielä lentää.

Ensimmäisen kerran yön aikana Loja pysähtyi aloilleen, ja hänen kuumat poskensa kastuivat. Hän katsoi tornia, jonka huippu oli kadonnut liekkeihin. Palavia puunkappaleita putosi alemmas katolle ja edelleen maahan. Siinä missä oli ollut kyyhkysten koti, oli nyt vain valtava soihtu.

Loja muisti ensimmäiset lintunsa, joita hän oli hoivannut. Mathilda ei ollut pitänyt ajatuksesta, mutta oli silti sallinut kyyhkysten kasvattamisen kotinsa yläpuolella,

tornissa. Hän oli käynyt lakassa vain kerran ja säikkynyt lintuja, jotka saattoivat arvaamatta lennähtää kohti.

Kyyneliin sekoittui savua ja tuhkaa, silmiä kirveli. Loja puristi luomensa kiinni.

Kun tuli oli alkanut levitä lakkaan, olivatko emot nostaneet siipensä poikasten ylle ja jääneet tyynesti odottamaan varmaa kuolemaa? Vai olivatko ne lentäneet hädisään pimeässä toisiinsa törmäillen, savun ja kuumuuden keskellä?

Loja tunsi tukehtuvansa. Miesten huudot kuuluivat kuin kaukaa ja hänen ruumistaan poltteli, tällaistako oli helvetissä, ikuista tulta ja tuhkaa suu ja silmät täynnä, ikuista tuskaa ja kuolemaa?

Juuri silloin alkoi sataa. Suuria viileitä pisaroita, ensin harvakseltaan, sitten tiheämmin. Pian satoi kaatamalla.

Loja kuuli Elielin hihkuvan. Hän piti silmänsä kiinni ja antoi sadeveden huuhtoa kasvojaan.

MATHILDA

VIIPURI

MARRASKUU 1899

TÄNÄÄN KOKO kaupunki on minulle kateellinen.

Kuiskaan sen Evalle, joka kampa hiuksiani peilin edessä. Kuiskaan, koska ovi on raollaan ja äiti voi kuulla. Hänellä on paha tapa kuunnella oven takana, monta kertaa olen melkein kopauttanut hänet kumoon avatessani oven, ja joka kerta äiti on näyttänyt yhtä viattomalta, sillä eihän hän pidä omaa toimintaansa koskaan tuomittavana. Totta kai hänellä on oikeus salakuunnella tyttäriään ja on vain oikein, jos hän saa sillä tavalla tietoonsa asioita, jotka hänen omasta mielestään kuuluisikin tietää.

Vaikka en minä sitä pelkää, että äiti pahastuisi, aivan päinvastoin, hän toistaisi asian suureen ääneen, olisi ilahtunut, kun hänellä olisi jotakin kiinnostavaa sanottavaa. Hän sanoisi jokaiselle häävieraille erikseen, miten koko kaupunki on tänään kateellinen hänen tyttärelleen, ja jokaisen kerran päälle hän naurahtaisi teennäisesti

tarkkaillen samalla jokaisen häävieraan kasvoja nähdäkseen, ymmärsivätkö nämä varmasti kateuden moninaiset aiheet kaikessa laajuudessaan ja samalla kuitenkin myös sen, että lausahdus oli tietysti tarkoitettu leikilliseksi, morsiamen ylpeän äidin hupsutteluksi.

Koko kaupunki on tänään kateellinen Mathildalle, ooh-hahhah!

Matkin Evalle äidin äänensävyä ja tapaa naurahtaa, ja Eva joutuu keskeyttämään kampaamisen ottaakseen suustaan hiusneulan, jonka hän oli laittanut huultensa väliin, jotta voisi nauraa, ja sitten nauramme vielä sillekin, että Evakin kuulostaa niin äidiltä.

Huoneessa on hämärää, päivä on vasta valkenemassa, mutta en ole avannut verhoja. Haluan säilyttää hetkessä hivenen salaperäisyyttä, enkä toisaalta halua, että häävieraat kurkistelevat ikkunastani sisään. Olen pysytellyt huoneessani koko aamun, pyysin Evaa hakemaan meille teetä, ja hän toi sen lisäksi pari sokerikorppua, jotka hän joutui lopulta syömään yksin. Tulen kovin herkästi kipeäksi, jos tilanne on jännittävä, enkä halua saada vatsavaivoja.

Annan Evan jatkaa kampaamista, istun hiljaa kädet sylissäni ja tarkastelen itseäni peilistä. Olen aina ollut tyytyväinen kasvojeni muotoon, ne ovat soikeat ja kapeat. Ihoni on kuulas ja vaalea, nenä suora, ja silmäni verraten suuret. Mutta en näe enää vain osia, joita voi arvioida ja arvostella erillisinä. Näen peilistä itseni sellaisena kuin Eliel näkee minut, sellaisena kuin hän on kuvannut minua kirjeissään, ja niissä ei mainita nenän

suoruudesta tai silmien koosta tai kasvojen muodosta vaan siitä, miten minun kauneudelleni ei löydy vertailukohtaa ja miten se vaikuttaa häneen, ja ne ovat sanoja, jotka minä olen kätkenyt sydämeeni. Kirjeet olen piilottanut huolellisesti alusvaatteideni sekaan, vaikka en ole varma, etteikö äiti tutkisi niitäkin.

Eva alkaa koota hiuksiani nutturalle ja huomaan hiukan hermostuvani. Alun perin Eva koetti vastustella, kun vaadin häntä tekemään kampaukseni tänä elämäni tärkeimpänä päivänä, mutta huomaan nyt pyyntöni hätköidyksi; Evan kauneudenhoitotaidoissa ei ole kehumista ja hän tietää sen itsekin, siksi hän tietysti yritti vastustella, mutta antoi lopulta periksi, kun sanoin, että hän on minulle kaikkein rakkain ihminen – tietysti Elieliä lukuun ottamatta – enkä halua antaa näin tärkeää tehtävää kenenkään muun hoidettavaksi. Vaikka Eva on muuten niin kaikin puolin taitava käsistään, unohdan välillä, että hän on lapsi vielä, ei nainen, ja hiuksiani hän käsittelee epävarmasti kuin ne olisivat hänen vihollisiaan tai tottelemattomia oppilaita, jotka livahtavat aivan kurillaan hänen sormistaan juuri kun hän on saamaisillaan ne kiinnitetyiksi.

Kampauksesta tulee väistämättä hapsottava, mutta ehkä pystyn pelastamaan sen vielä itse, sitten kun sisko on mennyt ja jättänyt minut odottamaan vihkitilaisuuden alkamista. En halua moittia häntä nyt, kun olen lähdössä enkä tiedä, milloin seuraavan kerran tapaamme.

Emme ehkä vuoteen, emme ainakaan puoleen vuoteen.

KAKSI NAISTA, JOITA YHDISTÄÄ ELIEL SAARINEN

MATHILDA on kaunis ja herkkä, Loja puolestaan taitava ja luova. He ovat hyvin erilaisia, mutta heillä on vahva side: rakkaus arkkitehti Eliel Saariseen ja yhteinen koti, Hvitträsk.

Mathilda oli Saarisen ensimmäinen vaimo, Loja toinen. Kun Mathilda ja Eliel erosivat, Mathilda päätyi nopeasti naimisiin miehensä läheisen työtoverin, Herman Geselliuksen kanssa. Hermanin sisaresta, Lojasta, tuli puolestaan uusi rouva Saarinen, ja molemmat pariskunnat jäivät asumaan Saarisen ja hänen arkkitehtitoimistonsa suunnittelemaan unelmakotiin.

Mathilda on romaani näistä naisista, heidän valinnoistaan – myös niistä, jotka tehtiin heidän puolestaan. Biofiktiivinen romaani leikittelee historiallisilla faktoilla ja luo epookkia, joka tulkitsee taidokkaasti oman aikansa kohuliittojen dramaattisia seurauksia.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-49831-6